

ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterraneei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies
Series Historia et Sociologia, 30, 2020, 3

ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterraneei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies

Series Historia et Sociologia, 30, 2020, 3

ISSN 1408-5348
e-ISSN 2591-1775

UDK 009

Letnik 30, leto 2020, številka 3

**UREDNIŠKI ODBOR/
COMITATO DI REDAZIONE/
BOARD OF EDITORS:**

Roderick Bailey (UK), Simona Bergoč, Furio Bianco (IT), Alexander Cherkasov (RUS), Lucija Čok, Lovorka Čoralić (HR), Darko Darovec, Goran Filipi (HR), Devan Jagodic (IT), Vesna Mikolič, Luciano Monzali (IT), Aleksej Kalc, Avgust Lešnik, John Martin (USA), Robert Matijašič (HR), Darja Mihelič, Edward Muir (USA), Vojislav Pavlović (SRB), Peter Pirker (AUT), Claudio Povolito (IT), Marijan Premović (ME), Andrej Rahten, Vida Rožac Darovec, Mateja Sedmak, Lenart Škof, Marta Verginella, Špela Verovšek, Tomislav Vignjević, Paolo Wulzer (IT), Salvator Žitko

**Glavni urednik/Redattore capo/
Editor in chief:**

Darko Darovec

**Odgovorni urednik/Redattore
responsabile/Responsible Editor:**

Salvator Žitko

Urednika/Redattori/Editors:

Urška Lampe, Gorazd Bajc

Prevajalci/Traduttori/Translators:

Gorazd Bajc (it.)

**Oblikovalec/Progetto grafico/
Graphic design:**

Dušan Podgornik, Darko Darovec

Tisk/Stampa/Print:

Založništvo PADRE d.o.o.

Založnika/Editori/Published by:

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper / Società storica del Litorale - Capodistria© / Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja / Institute IRRIS for Research, Development and Strategies of Society, Culture and Environment / Istituto IRRIS di ricerca, sviluppo e strategie della società, cultura e ambiente©

**Sedež uredništva/Sede della redazione/
Address of Editorial Board:**

SI-6000 Koper/Capodistria, Garibaldijeva/Via Garibaldi 18
e-mail: annaleszdjp@gmail.com, **internet:** https://zdjp.si

Redakcija te številke je bila zaključena 30. 09. 2020.

**Sofinancirajo/Supporto finanziario/
Financially supported by:**

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), Mestna občina Koper

Annales - Series Historia et Sociologia izhaja štirikrat letno.

Maloprodajna cena tega zvezka je 11 EUR.

Naklada/Tiratura/Circulation:

300 izvodov/copie/copies

Revija Annales, Series Historia et Sociologia je vključena v naslednje podatkovne baze / La rivista Annales, Series Historia et Sociologia è inserita nei seguenti data base / Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in: Clarivate Analytics (USA); Arts and Humanities Citation Index (A&HCI) in/and Current Contents / Arts & Humanities; IBZ, Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur (GER); Sociological Abstracts (USA); Referativnyi Zhurnal Viniti (RUS); European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS); Elsevier B. V.: SCOPUS (NL); Directory of Open Access Journals (DOAJ).

To delo je objavljeno pod licenco / Quest'opera è distribuita con Licenza / This work is licensed under a Creative Commons BY-NC 4.0.

Navodila avtorjem in vsi članki v barvni verziji so prosto dostopni na spletni strani: <https://zdjp.si>.
Le norme redazionali e tutti gli articoli nella versione a colori sono disponibili gratuitamente sul sito: <https://zdjp.si/it/>.
The submission guidelines and all articles are freely available in color via website <http://zdjp.si/en/>.

VSEBINA / INDICE GENERALE / CONTENTS

Nadja Furlan Štante: Strengths and Weaknesses of Women's Religious Peacebuilding (in Slovenia) 343
I punti di forza e di debolezza degli sforzi religiosi delle donne nella costruzione della pace (in Slovenia)
Prednosti in pasti ženske religijske izgradnje miru (v Sloveniji)

Anja Zalta: The Problem of Islamophobia and its Consequences as Obstacles to Peacebuilding in Bosnia and Herzegovina 355
Il problema dell'islamofobia e le sue conseguenze come ostacolo nella costruzione della pace in Bosnia-Erzegovina
Islamofobija in njene posledice kot prepreka pri izgradnji miru v Bosni in Hercegovini

Maja Bjelica: Listening to Otherness. The Case of the Turkish Alevis 367
Ascoltare l'alterità: l'esempio degli Alevi della Turchia
Poslušanje drugosti: primer turških Alevijev

Bojan Žalec: Fair Cooperation and Dialogue with the Other as a Rational Attitude: The Grammarian Account of Authenticity 383
Equa cooperazione e dialogo con l'altro come atteggiamento razionale: la considerazione grammaticale dell'autenticità
Pošteno sodelovanje in dialog z drugim kot racionalna drža: slovnična pojasnitev avtentičnosti

Mateja Centa & Vojko Strahovnik: Epistemic Virtues and Interreligious Dialogue: A Case for Humility 395
Virtù epistemiche e dialogo interreligioso: il caso dell'umiltà
Spoznavne vrline in medreligijski dialog: primer ponižnosti

Rok Svetlič: The Realm of Abstract Worship – Hegel's Interpretation of Islam 405
Il regno dell'adorazione astratta – l'interpretazione di Hegel dell'islam
Kraljestvo abstraktnega bogoslužja – Heglova interpretacija islama

Gašper Mithans: Religious Communities and the Change of Worldviews in Slovenia (1918–1991): Historical and Political Perspectives 415
Le comunità religiose e il cambiamento della visione del mondo in Slovenia (1918–1991): prospettive storiche e politiche
Religijske skupnosti in spremembe svetovnega nazora na Slovenskem (1918–1991) v zgodovinsko-politični perspektivi

Aleš Maver: Državlanske vojne v »krščanskih časih« 435
Le guerre civili in «tempi cristiani»
The Role of Civil Wars in «Christian Times»

Martin Bele: Rodbina Hompoških 447
La stirpe di Hompoš
The Noble Family of Hompoš

Faris Kočan & Boštjan Udovič: Diplomacija s (kolektivnim) spominom: kako preteklost vpliva na izvajanje diplomacije? 457
Diplomazia con la memoria (colletiva): in che modo il passato incide sull'attuazione della diplomazia?
Diplomacy with (Collective) Memory: How the Past Influences the Diplomatic Intercourse?

Andrej Kirbiš: The Impact of Educational Habitus on Subjective Health and Substance Use and the Moderating Effect of Gender: Findings from a Nationally Representative Study of Slovenian Youth 469
L'influenza dell'habitus educativo sulla salute soggettiva e l'uso delle sostanze e il ruolo di moderazione del genere: analisi di indagine rappresentativa della gioventù slovena
Vpliv izobraževalnega habitusa na subjektivno zdravje in uporabo substanc ter moderatorska vloga spola: analiza reprezentativne raziskave slovenske mladine

Nives Lenassi & Sandro Paolucci: Italijanski in slovenski jezik ekonomije in poslovanja: anglicizmi med citatnimi zapisi in pomenskimi kalki 485
Italian and Slovenian Economics and Business Vocabulary: Anglicisms as Citation Loans and Semantic Calques
L'italiano e lo sloveno dell'economia e degli affari: anglicismi tra prestiti integrali e calchi semantici

Cvijeta Brajičić: Words of Italian Origin in the Written Legacy of Stefan Mitrov Ljubiša 499
Parole di origine italiana nell'eredità scritta di Stefan Mitrov Ljubiša
Besede italijanskega izvora v pisni zapuščini Stefana Mitrova Ljubiše

OCENE/RECENSIONI/REVIEWS

Gerhard Gieseemann: Teologija reformatorja Primoža Trubarja (**Žiga Oman**) 513

Roland Kaltenegger: Die Operationszone 'Adriatisches küstenland'. Der Kampf um Triest, Istrien und Fiume 1944–1945 (**Klemen Kocjančič**) 514

Kazalo k slikam na ovitku 516

Indice delle foto di copertina 516

Index to images on the cover 516

received: 2020-04-27

DOI 10.19233/ASHS.2020.30

DIPLOMACIJA S (KOLEKTIVNIM) SPOMINOM: KAKO PRETEKLOST VPLIVA NA IZVAJANJE DIPLOMACIJE?

Faris KOČAN

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za mednarodne odnose, Kardeljeva pl. 5, 1000 Ljubljana, Slovenija
e-mail: faris.kocan@fdv.uni-lj.si

Boštjan UDOVIČ

Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za mednarodne odnose, Kardeljeva pl. 5, 1000 Ljubljana, Slovenija
e-mail: bostjan.udovic@fdv.uni-lj.si

IZVLEČEK

Članek se ukvarja z vlogo (kolektivnega) spomina pri izvajanju diplomacije države. Izhodiščna ideja članka je uokviriti razpravo o pomenu spomina kot kategorije *par excellence*, ki je bila do sedaj v diplomatskih študijah zapostavljena. Poleg določanja smeri in možnosti za nadaljnje teoretično osmišljanje umeščanja spomina v diplomatske študije članek tudi implicitno ugotavlja, da ima (kolektivni) spomin določen vpliv na diplomatsko udejstvovanje. Končno: članek ne daje končnih odgovorov na to, ali je spomin pomembna ali nepomembna kategorija pri diplomatskem udejstvovanju in njegovi analizi. Daje pa napotila, ki bi jih morali preučevalci diplomatskih odnosov upoštevati pri razvijanju različnih spektrov znotraj diplomatskih študij.

Ključne besede: spomin, diplomatski memoari, teorija spomina, diplomatski odnosi

DIPLOMAZIA CON LA MEMORIA (COLLETTIVA): IN CHE MODO IL PASSATO INCIDE SULL'ATTUAZIONE DELLA DIPLOMAZIA?

SINTESI

L'articolo è incentrato sul ruolo della memoria (collettiva) nell'attuazione della diplomazia di uno stato. L'idea di base dell'articolo è di inquadrare una discussione sull'importanza della memoria quale categoria per eccellenza che finora è stata trascurata negli studi diplomatici. Oltre a determinare la direzione e le possibilità di un'ulteriore concettualizzazione teorica dell'inclusione della memoria negli studi diplomatici, l'articolo mette implicitamente in evidenza che le memorie dei diplomatici potrebbero essere un contributo metodologico estremamente importante al posizionamento della memoria nel sistema degli studi diplomatici. Infine, l'articolo non fornisce quindi risposte definitive rispetto alla memoria come categoria importante o irrilevante nell'azione diplomatica e nella sua analisi. Propone invece linee guida agli studiosi delle relazioni diplomatiche, le quali dovrebbero essere prese in considerazione sviluppando vari ambiti entro gli studi diplomatici.

Parole chiave: memoria, memorie diplomatiche, teoria della memoria, relazioni diplomatiche

UVOD IN ORIS RAZISKOVALNE PROBLEMATIKE¹

Raziskovalci s področja mednarodnih odnosov opažajo, da se (znanstveno-raziskovalno) zanimanje za spomin in njegov vpliv na politiko, še posebej po 11. septembru 2001, izjemno povečuje (Maier, 2007, 136–138). Seveda se to zanimanje pojavlja v različnih oblikah (prim. Lampe, 2019). Na primer v državah, kjer je spomin o travmatičnih izkušnjah še vedno močno prisoten (prim. Šuligoj, 2016), ostaja spomin del aktualne politične agende in s tem njegovega utrjevanja (Langenbacher, 2010, 13). Na drugi strani pa se v državah, v katerih so ključni zgodovinski dogodki, ki so botrovali k procesu gradnje kolektivnega spomina, že zasidrani globoko v preteklosti, še vedno občasno odpirajo razprave o institucionalizaciji primerne/lastnega kulturnega spomina in lastne/kolektivne identitete. V takšnih primerih se soočamo tudi z obujanjem individualnih in kolektivnih travm, ki se, npr. zaradi sodnih procesov, obudijo in postanejo prisotne v javni zavesti (*public consciousness*).

V raziskavah in znanstveni literaturi je spomin kot političen pojav največkrat povezan z judovstvom, v katerem že sama beseda *zahkor* (spominjati) predstavlja enega najpomembnejših delov judovske tradicije in z njo povezanega kolektivnega spomina.² Pomembnost spominjanja je ključni del tudi judovskega bogočastja. Njihovi verski prazniki, *Purim*, *Pesah*, *Tiša B'Av* in *Hanuka*, obeležujejo predvsem spomin na (narodne) kolektivne katastrofe in čudeže (Soltes, 2010, 134). Podobnosti lahko vidimo tudi pri posvetnih praznikih, kot so *Yom Ha-Shoah* (Dan spomina na Holokavst), *Yom Hazikaron* (Dan spomina na padle vojake in vse tiste, ki so izgubili življenje v boju za vzpostavitev države), *Yom Ha-Hatzmut* (Dan samostojnosti) in *Yom Yerushalayim* (Dan Jeruzalema, s katerim obeležujejo osvoboditev/okupacijo le-tega v šestdnevni vojni leta 1967).

Politični izzivi, ki se navezujejo na spomin, niso povezani zgolj z judovstvom ter nastankom države Izrael, ampak jih najdemo tudi v drugih državah, ki jih *prima facie* običajno razumemo kot notranjepolitično in zunanjepolitično izjemno urejene. Kot enega takšnih primerov lahko navedemo Nemčijo. Vse od konca druge svetovne vojne se je v Nemčiji razvijal indoktrinirajoči

institut kolektivne krivde za drugo svetovno vojno.³ Ta institut se je razvijal na dveh ravneh – notranjepolitični in zunanjepolitični. Leta 2000, z nastankom institucije *Zentrum gegen Vertriebungen*, pa smo bili priča obratu v zgodbi oz. spominjanju, in sicer se je začelo v javnosti tudi vse bolj govoriti o tem, kaj so Nemci pretrpeli med in po drugi svetovni vojni. Obrat, ki se je zgodil, ni bil namenjen samo notranjepolitičnemu obujanju spomina, ampak tudi (pre)vrednotenju zunanjepolitičnega razmišljanja o odnosih sveta do Nemčije in obratno. S podobno izkušnjo kot Nemci se je v času velike gospodarske krize soočila tudi Argentina. Prav v tem času so se začela odpirati vprašanja o dejstvih iz časov Videlove diktature (Kaiser, 2002, 499). Po 25 letih *omerte* in pravnoformalne sodne amnezije je Ustavno sodišče leta 2005 razglasilo zakone iz časa Videlovega režima za neustavne in s tem utrla pot družbenemu soočenju s krvavo vojaško diktaturo z začetka 80-ih let. Odločitev Ustavnega sodišča je bila pospremljena s širšo razpravo in vzpostavljanjem različnih arhivskih centrov v Buenos Airesu, spominskega centra in parka ter Muzeja spomina, ki stoji poleg pomorske akademije, v kateri naj bi v času Videlove vladavine mučili največ posameznikov (Langenbacher, 2010, 18).

Dandanes postaja obujanje spomina neka dejavnost, ki je v velikem razmahu. Temu smo npr. priča v Franciji, kjer se vse bolj obujajo razprave v zvezi z delovanjem in nameni (!) vichyskega režima, na Japonskem, ki se sooča s spoznavanjem lastnih vojnih zločinov med drugo svetovno vojno, v Italiji, kjer z dediščino fašizma niso nikoli zares opravili, kar občasno celo vodi do poveličevanja tega sistema ipd. Z našega vidika (kulturno)jezikovno sorodni primeri obsegajo izkušnjo postjugoslovanske tranzicije, ki je v Bosni in Hercegovini (BiH), na Hrvaškem, na Kosovu in v Severni Makedoniji privedla do (dolgotrajnih) vojn ter postala temeljni gradnik novih, samostojnih republik. Kolektivni spomin travmatičnih vojn je tako postal del (skupnega) napora, ki so ga države vložile v to, da bi se soočile s preteklostjo, zgradile družbeno zaupanje, vzpostavile vladavino prava, sodno preganjale kršitelje (mednarodnega) prava ter vzpostavile različne pomiritvene komemoracijske prakse,⁴ ki bi omogočale družbeno kohezivnost (Aguilar & Humlebaek, 2002, 121).

1 Avtorja se za konstruktivne predloge zahvaljujeta anonimnim recenzentom in prof. ddr. Rudiju Rizmanu. Članek je rezultat raziskovanja v okviru doktorskega študija in v okviru programske skupine P5-0177: *Slovenija in njeni akterji v mednarodnih odnosih in evropskih integracijah*.

2 To dokazujejo številni avtorji, mdr. Ori Soltes (2010, 133), Primo Levi (1989, 23–24) in Richard Rubenstein (1992, 13–18), ki trdijo, da je spomin konstitutiven del judovske identitete v odnosu do njihove njihove zgodovine, obveščanja o judovskih verskih praksah in sekularnih ter nacionalnih različicah judovskega obstoja.

3 Velja izpostaviti še primer iz leta 2007, ko je pomembna novinarka nemškega konservativnega tabora Eva Hermann izgubila službo zaradi svojega mnenja o tem, da družinske politike nacistov »niso bile tako slabe« (Spiegel, 2007). V odgovor na Hermannovo sta Harald Schmidt in Oliver Pocher na televiziji predstavila napravo, ki sta jo poimenovala Nacimeter. Ta se je vsakič oglasila, ko je prišlo do pripisovanja pozitivne konotacije besedam, ki so povezane z nacisti, kar je privedlo do manjšega škandala in pogovorov o formalni cenzuri oz. ukinitvi programa (Wittlinger, 2008, 8).

4 Kot primere lahko omenimo hrvaško komemoracijo za pliberškimi žrtvami, hrvaško komemoracijo pod imenom »Dan spomina na žrtve Vukovarja« ter spomin na žrtve genocida v Potočarjih pri Srebrenici.

Prikaz 1: Tipologija zgodovinske fenomenologijev (prirejeno po Assmann, 2007, 45–49 in Langenbacher, 2010, 28–29).

Namen članka je ugotoviti, če (in če da, kako) kolektivni spomin vpliva na zunanjo politiko (Bojinović Fenko, 2010), natančneje na njeno sredstvo – diplomacijo. Razprava je zasnovana na teoretski ravni in na polju odkrivanja pomena spomina za diplomatsko udejstvovanje države. Posledično nas v raziskovalnem kontekstu spomin(janj) zanima predvsem kot predhodna spremenljivka (*antecedents*), ki na oblikovanje diplomacije običajno vpliva posredno oz. *tacite*, saj razen v primerih, ko so zahteve političnih odločevalcev takšne, da je treba stvari iz kolektivnega (in individualnega) spomina poudariti, v diplomaciji pomen spomina razumemo predvsem kot njen *implicitum*.

Ker je polje raziskovanja spomin(janj)a v diplomaciji novo polje raziskovanja, z omejeno sposobnostjo posploševanja, tudi rezultati našega raziskovanja niso ne končni in ne morejo biti posplošeni. Predstavljajo le okvir in smer za nadaljnje raziskovanje, morda tudi napotilo, česa bi se še morali raziskovalci, kljub metodološko nedodelanim izhodiščem in oviram, v polju diplomatskih študij še lotiti.

Analizo bomo izvedli s pomočjo kritične analize in sinteze sekundarnih virov, pri čemer se bomo v prvem koraku poslužili analitičnih metod, s katerimi bomo osnovne značilnosti spomina in spominjanja razdelali, jih konceptualizirali ter uokvirili znotraj naše razprave, nato pa bomo s pomočjo metode sklapljanja (*coupling*) in metode sinteze skušali oblikovati nova spoznanja, ki bi lahko služila kot podlaga za nadaljnje raziskovanje vpliva spomina na izvajanje nacionalnih diplomacij v mednarodni skupnosti.

Članek je razdeljen na dva dela: uvodu in orisu raziskovalne problematike sledi prvi del, ki temelji na analizi spomina in spominjanja v okviru znanosti o mednarodnih odnosih (Brglez, 2008) ter v diplomatskih študijah (Brglez, 2011). Temu delu nato sledi sklapljanje in sinteza spoznanj na področju vpliva spomina na diplomatsko aktivnost ter razprava o tem

pojavu in obstoječe omejitve raziskovanja. Članek zaključimo s sklepom, v katerem povzamemo ugotovitve ter podamo napotila za raziskovanje tega področja v prihodnje.

Kolektivni spomin v znanosti o mednarodnih odnosih in v diplomatskih študijah: analiza stanja

Znanost o mednarodnih odnosih in kolektivni spomin

Če želimo razumeti, kako in zakaj države v mednarodnih odnosih uporabljajo različne interpretacije lastne preteklosti, se moramo najprej osrediniti na koncept skupne zapuščine (*shared legacy*), ki je v mednarodnih odnosih razumljena na enak način kot *spomin*. Za razliko od posameznika, pri katerem moramo spomin razumeti znotraj individualnega psihološkega polja, države ustvarjajo spomin kot družbeni konstrukt (Assmann, 2001, 34–42). Ker gre za interdisciplinaren koncept, ustvarjen na kolektivni ravni, ga običajno označujemo kot *kolektivni spomin* (Olick, Vinitzky-Seroussi & Levy, 2011, 41–43). Ta temelji na širše sprejetem razumevanju, ki izhaja iz preteklosti, in ne na razumevanju preteklosti *per se* (Assmann, 2000, 277–284). Iz tega izhaja, da se kolektivni spomin ne ukvarja s preteklostjo samo po sebi, temveč s preteklostjo »kot se jo spominja(mo)« (*remembered*) in (jo) »interpretiramo« (*interpreted*). To pomeni, da raziskovalci kolektivni spomin umeščajo v sedanost in ga proučujejo tako, da skušajo identificirati točko, v kateri je prišlo do trajnega zasuka družbenega okvira (Halbwachs, 1950 in 1992).⁵ V tem kontekstu lahko kolektivni spomin razumemo kot spomin, ki je ustvarjen s strani države in okrog katerega poteka boj različnih skupin za strateški in politični vpliv (Assmann, 2001, 43), sočasno pa ga lahko razumemo kot enega ključnih gradnikov družbenih praks in kolektivne identitete (prim. Darovec, 2017a, 2017b;

5 Na tej točki ne smemo pozabiti na prispevek Pierra Noraja (1998), ki je poudaril, da spomin kot tak izhaja iz dveh oblik legitimnosti: zgodovinske in dejanske. Ta ločnica je – predvsem v obdobju po koncu hladne vojne – postala vse manj vidna. Slednje pomeni, da je zgodovina postala nadomestljiv imaginarij, saj je bila ta za potrebo osmišljanja »nove realnosti« pomembno rekontekstualizirana (prim. tudi Jurić Pahor 2014, 2015, 2018). Po mnenju Noraja (1998) ima spomin tudi svoj 'odsev', ki ga sam imenuje *lieu de mémoire* (mesto spomina). Gre torej za materialno ali nematerialno udejanjanje spomina določene preteklosti (prim. npr. Lampe, 2016). Ključno pri tem konceptu pa je to, da ga pomembno osmišljajo uradne oblasti (vlade) s ciljem homogenizacije različnih vernakularnih spominov. Nora (prav tam) pri tem poudarja, da »je bilo v preteklosti veliko partikularnih spominov, ki so tvorili nacionalno zgodovino, danes pa imamo zgolj en nacionalni spomin, ki svojo enotnost gradi na deljenih spominih«. Gre torej za idejo izmišljenih tradicij, ki so nenehno v iskanju koherence. V teh okvirih poteka sedaj razprava v Sloveniji, če naj na mesto pred Tivolskim gradom ponovno postavijo spomenik feldmaršalu Radetzkiemu. Več o spominu in izzivih, ki se porajajo prav z vključevanjem spomina prim. Širok (2010 in 2012), Klabjan (2012 in 2015), Batič (2018) in Udovič (2020).

2018a; Milharčič Hladnik, 2015; Golob, 2015 idr.).⁶ To pa znotraj teoretskega *milieuja* odpira novo polje raziskovanja, v katerem se spomin veže na politične vede, sociologijo, kulturologijo, mednarodne odnose, pa tudi na njihove poddiscipline, kot npr. vprašanja nacionalizma in etničnosti, izobraževanja, družbene kohabitacije ipd. (Müller, 2002, 2).

Čeprav je ugotavljanje vpliva kolektivnega spomina na odnose in prerazporejanje moči znotraj družbe izjemno pomembno, pa takšno raziskovalno zanimanje predvideva zgolj uporabo notranjih (*domestic*) politik. Znanstveniki in raziskovalci na področju političnih ved ugotavljajo, da kolektivni spomin nastane kot rezultat kompleksnega prepletanja političnih interesov znotraj določene družbe. Ti interesi so bili zaradi znanstvenih del Confina (1997), Edkinsa (2003) in Bella (2010) umeščeni in proučevani znotraj širših nacionalnih in mednarodnih političnih ciljev, a kolektivni spomin *per se* še ni bil sistematično in konsistentno utemeljen znotraj znanosti o mednarodnih odnosih. Obstoječa literatura na tem področju se, namesto da bi kolektivni spomin skušala umestiti in utemeljiti znotraj discipline, ukvarja predvsem s prikazovanjem dejstva, da se raziskovalci na tem področju poslužujejo različnih raziskovalnih ciljev, empiričnih primerov, pristopov in konceptualnih okvirov (Langenbacher & Shain, 2010). Posledično različni avtorji kolektivni spomin uporabljajo takrat, ko se sklicujejo na širši niz uradnih komemoracij in kolektivnih reprezentacij preteklosti z uporabo terminov kot so zapuščina (*legacy*), mit, tradicija in narativ ter ga na ta način posredno razumejo kot element skupne identitete, kulture, ideologije in čustev (Olick, 1999, 336), ki vplivajo navznoter pa tudi navzven. Confino (1997, 138) ugotavlja, »da je vse primer spomina, saj je spomin povsod«, kar implicitno pomeni, da se nahaja tudi v mednarodnih odnosih; ker pa je povsod, ga je težko »ujeti«, zamejiti in preučevati. Na drugi strani Berger (1998, 56–58) trdi, da so raziskovalci na področju mednarodnih odnosov podcenjevali razsežnost vpliva spomina na proces oblikovanja politik.⁷ Četudi bi slednje držalo, pa vseeno obstaja določen obseg znanstvene literature na področju mednarodnih odnosov, ki v ospredje postavlja koncept kolektivnega spomina (velikokrat pod imenom zgodovinska dediščina), in ga lahko delimo na dva sklopa.

Prvi sklop se ukvarja z etičnimi izzivi, ki so inherentno povezani s spominskimi študijami. V tem raziskovalnem okviru se raziskovalci osredotočajo

na vprašanja pravičnosti, sprave in prevzemanje odgovornosti za pretekla dejanja ter dolžnostjo spominjanja umrlih (Margalit, 2002; Elster, 2004; Olick, 2003). Tukaj velja še posebej izpostaviti delo Elazarja Barkana (2001), ki se ukvarja z obnašanjem držav v mednarodnih odnosih pri uradnih opravičilih zaradi moralne palice (*moral yardstick*) kot posledice vzpona nove moralnosti v mednarodni skupnosti.

Za razliko od prvega sklopa literature, ki kolektivni spomin obravnava skozi normativni pristop, pa drugi sklop literature in raziskav področje kolektivnega spomina na zapuščine držav analizira s pomočjo postpozitivistične metodologije, s fokusom na vplivu spomina za oblikovanje politik držav (Berger, 1998; 2002; Katzenstein, 1996; Fierke, 2014). Z vidika diplomatske aktivnosti države moramo v tem okviru omeniti Yuen Foong Khong (1992), ki je v svojem teoretskem prispevku pojasnjeval, kako so zgodovinske analogije postale del procesa zunanjepolitičnega odločanja; Ernest May (1975) je pokazal, kako je mogoče zgodovino uporabiti in zlorabiti pri izvajanju ameriške zunanje politike. Zanimivi sta tudi študiji Jennifer Lind (2008) in Yinan He (2009), ki sta utemeljevali, kako se preteklost prevaja v dvostranske odnose. Če se je He osredotočala na vpliv t. i. spominske vrzeli (*memory gap*) v procesu sprave med dvema državama, je Lind razvila teorijo opravičevanja spominjanja (*apologetic remembrance*), ki določa povezavo med spominom države in percepcijo grožnje pri vstopanju v dvostranske odnose (Lind, 2008, 104–107). Četudi sta bili avtorici pionirki raziskovanja tega področja, pa sta v svojem raziskovanju trčili ob metodološke zamejitve (osredotočenje predvsem na države, ki so bile napadene; osnovni kategoriji delovanja v mednarodni skupnosti naj bi bili občutek strahu/odsotnost varnosti in nezaupanje do druge strani). Te omejitve je skušala preseči Kathrin Bachleitner (2018) s svojim modelom diplomacija s spominom (*diplomacy with memory*). Ta ima, poleg pojasnjevalne vrednosti vpliva kolektivnega spomina na diplomacijo, pomembno vlogo pri premostitvi konceptualne ločnice med kolektivnim spominom v političnih vedah in kolektivnim spominom v disciplini mednarodnih odnosov, kar posledično vodi do tega, da lahko diplomacijo s spominom preučujemo v okviru analize zunanje politike (*Foreign Policy Analysis*) in diplomatskih študij (*Diplomatic Studies*) (prim. Bachleitner, 2018, 17).

6 Darko Darovec (2017a, 2017b; 2018a, 2018b) izpostavlja različne načine reševanja konfliktov, s poudarkom na (krvnem) maščevanju. Njegova analiza pokaže, da se (različni) načini reševanja konfliktov prehajajo v družbeno prakso, prav tako pa tudi v kolektivno identiteto, kar seveda posledično vpliva na oblikovanje spomina o dejstvih in tudi o določenih družbenih praksah. Na primeru fajde v Kopru (2018b, 469–470) Darovec opozarja na pomembnost družbenih praks, ki so imele legitimnost (in legalnost) ter so kot take postajale del družbenega/kolektivnega spomina. V sorodnih primerih se je vedno iskalo družbeno rešitev, državnopravna ureditev je slednjo le potrjevala. Ta dognanja pa niso le geografsko omejena, ampak so obče družbena, zato imajo velik pomen tudi za diplomatske študije.

7 Na Slovenskem je bila leta 2019 izdana posebna številka znanstvene revije *Ars & Humanitas* na temo spominov. V njej so bili objavljeni članki, ki se navezujejo tudi na našo tematiko, in sicer naslednjih avtoric: Petek in Roter (2019), Mahnič (2019) in Ilc Klun (2019).

Prikaz 2: Tipologija skupnih spominov (shared memories) (prirejeno po Assmann, 2007, 45–49 in Langenbacher, 2010, 28–29).**POMEN IN OSMIŠLJANJE KOLEKTIVNEGA SPOMINA V DIPLOMACIJI**

Navedena in druga dela, ki se na ta nanašajo, potrjujejo, da obstajajo znotraj vsake države različni individualni in kolektivni spomini številnih skupin, ki v določeni točki, navkljub soobstoju in medsebojni interakciji, trčijo med seboj (Hobsbawm & Ranger, 1983; Bodnar, 1992). Zato se moramo, če želimo ta kompleksen in dinamičen mozaik individualnih in kolektivnih spominov preučevati, raziskovalno omejiti in vprašati, kateri od znotrajdržavnih kolektivnih spominov je lahko sestavni del diplomatske dejavnosti posamezne države.

V prvi vrsti je potrebno poudariti, da je potencialno število individualnih in kolektivnih spominov v tem polju praktično neomejeno, zaradi česar lahko raziskovalci v empiričnem smislu raziskujejo vpliv spomina izbrane družbene skupine na diplomatsko aktivnost posamezne države (Bachleitner, 2018, 12–14).⁸ Seveda spominov med seboj ni mogoče razmejiti, tudi izmeriti ne, predvsem zaradi »omejenosti družbene metodologije« (Bechleitner, 2018, 17). To pomeni metodološko zamejitev in običajno osredotočenje na spomin prevladujoče družbene skupnosti/skupine v državi (Deutsch, 1970), saj predvidevamo, da bo ta skupnost imela tudi največji vpliv na notranjo in zunanjo politiko (Assmann, 1999; Hobsbawm & Ranger, 1983; Müller, 2002; Berger, 2002). Ta spomin, poznan tudi kot javni spomin (*public memory*), odraža prevladujoč narativ (skupnosti) prebivalcev, ki živijo v izbrani državi (prim. Lughofer, 2019). V mnogih primerih se ta pretvori celo v nacionalni narativ,⁹ ki ga lahko opazimo v javnem diskurzu novinarjev ter v uradnih nastopih in besedilih predstavnikov države (Bachleitner, 2018, 21). Torej povsod tam, kjer se reprezentira simbolika države (Arbeiter & Udovič, 2017) kot tisti fenomen, ki državo in njen *populus* tudi ustvarja.

Javni in uradni spomin sta z vidika diplomacije pomembna zato, ker lahko vplivata na njeno izvajanje

(Hobsbawm & Ranger, 1983). Ne glede na to kako katerikoli od teh dveh spominov nastane (Foucault, 2011, 252; Bodnar, 1992, 17–20; Müller, 2002, 2), je pomembno, da tak spomin s svojo ritualizacijo spodbudi občutek o obstajanju skupne/nacionalne zgodovine. Ko je slednji vzpostavljen se oblikuje nov okvir delovanja političnih odločevalcev navznoter in navzven, ki poudarja predvsem skupnostne značilnosti te zamišljene skupnosti. Od tega premika se prek nacionalne ideologije oblikuje nacionalna identiteta, ki postane konstitutivni del nacionalnega interesa in državnosti (Svetličič, 2002) ter je kot takšna zastopana v vseh aktivnostih države navzven.

Iz zgornjega prikaza izhaja, da se morajo raziskovalci, če želijo ustvariti robusten teoretični okvir za razumevanje vpliva kolektivnega spomina na diplomatsko aktivnost, osredotočiti predvsem na različico kolektivnega spomina, ki odraža nacionalni narativ izbrane države in je kasneje predstavljen s strani državnega predstavnika kot nosilca dotičnega spomina na mednarodni ravni (Gillis, 1994, 3–26).

POSKUS OČRTA NOVEGA RAZISKOVALNEGA PODROČJA: AKTIVNOSTI V DIPLOMACIJI V KONTEKSTU (KOLEKTIVNEGA) SPOMINA

Ne glede na to, da nam je uspelo konceptualizirati kolektivni spomin kot nacionalni narativ, ki ga predstavniki držav prenašajo na mednarodno raven, je potrebno tovrstno različico kolektivnega spomina pojasniti skozi prizmo diplomatske aktivnosti držav. Ta je namreč del zunanjepolitične strategije in je kot taka podvržena raziskovalnemu okviru analize zunanje politike (Bachleitner, 2018, 30–32). Slednja se zaradi razpetosti med notranjepolitično in zunanjepolitično realnostjo osredotoča bodisi na proces odločanja bodisi na končni izid politike (*policy outcome*). Medtem ko Carlsnaes (2013, 298) ugotavlja, da končni izid diplomatske aktivnosti odraža kompleksnost človeškega obnašanja, pa je rezultat diplomatskega

8 Kot primer lahko navedemo vernakularni (*vernacular*) in kulturni spomin ter protispomin (*counter-memory*). Vernakularni spomin nanaša na etnične, lokalne ali regionalne spomine iz preteklosti, ki determinirajo specializirane interese določene skupine (Bodnar, 1992, 14); kulturni spomin se nanaša na kolektivni spomin na podlagi zgodovinskih dogodkov, ki jih neka skupnost nikoli ni neposredno izkusila in nima pretiranega znanja o njih, a vseeno vpliva na njihovo identiteto (Assmann, 2007; Assmann, 2011; Warburg, 1999); protispomin, ki je večkrat označen kot *popularni spomin*, pa označuje alternativne oblike spominov, ki obstajajo in se umestijo znotraj uradnih in dominantnih različic preteklosti (Foucault, 2011, 252–253).

9 Velja izpostaviti definicijo Bodnarja (1992, 13–16), ki je postavil jasno ločnico med vernakularnim in uradnim (*official*) spominom in trdil, da na presečišču uradnega in vernakularnega spomina nastane javni spomin (prav tam).

obnašanja s spominom potrebno razlagati v kontekstu končnega izida (*end product*), do katerega se raziskovalec opredeljuje na podlagi vsebine in ne na podlagi izbire sredstva za doseg cilja (Bachleitner, 2018, 35). Končni izid je tako »niz ciljev, usmeritev oziroma namer, ki jih oblikujejo osebe na uradnem položaju, in so usmerjene v drugega akterja oziroma stanje v nadnacionalnem okolju z namenom vplivanja na ciljno tarčo po meri odločevalcev« (Cohen & Harris, 1975, 49).

a. Diplomatske aktivnosti, ki vključujejo kolektivni spomin

Teoretski pristopi k analizi ravnanja držav v diplomatskih odnosih običajno privzamejo dve možnosti: ali države na mednarodni ravni zasledujejo lastne nacionalne interese po načelu igre z ničelno vsoto (Morgenthau, 1973) ali igre, v kateri vsi zmagujejo (Montesquieu, 1748). Kljub temu da se druga različica zdi bolj altruistična od prve, je to le videz. Konec koncev gre za dve strani istega kovanca, pri čemer v prvi inačici države želijo predvsem okrepiti svojo neposredno moč, varnost in materialno premoženje; v drugi pa *mutatis mutandis* želijo isto, le stopki so drugačni. Če se v prvi različici države obnašajo lahko tudi iracionalno, pa naj bi se v drugi različici obnašale racionalno, tehtale naj bi stroške in koristi, predvsem pa naj bi korist skušale dobiti skozi prizmo ekonomskega bogastva, ki v drugi inačici velja za neomejenega (prim. Smith, 1952). Diplomacija naj bi tako služila predvsem pridobivanju koristi držav, ki se v prvi vrsti racionalno odločajo o tem, katere koristi so zanje ključne.

A realni svet je daleč od tega. To se izrazito pokaže v primeru diplomacije dveh držav, ki ju družijo (skupna) tragična zgodovina. Te države v ospredje ne postavljajo logike materialnega proučevanja stroškov in koristi, ampak svojo (bolečo) izkušnjo. Posledično so pripravljene sprejeti, če je to treba, tudi dodatne stroške, ki bi nastali v interakciji z drugo državo, s katero jih družijo skupna preteklost. Pripravljenost sprejeti stroške je torej tisto, česar s krovnimi teorijami in modeli v znanosti o mednarodnih odnosih ne moremo predvidovati. Dotično odstopanje v logiki materialne kalkulacije stroškov in koristi se nahaja v središču razlikovanja diplomatskih odnosov s spominom in klasičnega, odtujenega diplomatskega občevarja, četudi naš cilj ni zanikati dejstva, da interesi oblikujejo zunanjo politiko in diplomatsko delovanje držav, temveč poudariti da so zgodovinski konstrukti pomembni pri končnem nacionalnem interesu izbrane države (Müller, 2002, 28–30).

To zavedanje je Halla (2015, 35) privedlo do novega koncepta čustvene diplomacije (*emotional diplomacy*),¹⁰ ki jo sam razume kot projekcijo specifičnega čustva, npr. jeze,¹¹ iz državne na mednarodno raven (Hall, 2015, 37). Hallovo razmišljanje delno nadgrajuje Bachleitnerjeva (2018, 24), ki pravi, da država ne mednarodno raven ne projicira čustev, ampak (zgodovinsko) predstavo o državi sami (Bachleitner, 2018, 18). Četudi se morda na prvi pogled zdi, da se Hallovo in Bachleitnerjin koncept izključujeta, temu ni tako. Še več: dopolnjujeta se, a sočasno predvidevata drugačno logiko obnašanja države v diplomaciji, saj Hallovo (2015) konceptualni okvir predvideva racionalnost,¹² medtem ko Bachleitnerjeva (2018) poudarja pomen iracionalnosti in individualnega razumevanja spominjanja kot okvira za delovanje na diplomatskem področju.

b. Kolektivni spomin kot instrumentalna oblika diplomatskega obnašanja

Bachleitnerjeva (2018, 19–23) trdi, da bi morali na diplomacijo s spominom gledati kot na zunanjepolitično strategijo, s katero skušajo akterji doseči določen cilj na mednarodni ravni. Potrebno je poudariti, da signalizacija uradne različice preteklosti v mednarodno okolje niti ne temelji na moralni podstati, niti ni usmerjena proti zgodovinski resnici, temveč ohranja izražanje jasne namere navkljub uporabi drugačne strategije za doseganje strateških ciljev. Povedano drugače: (kolektivni) spomin ni ne cilj ne vložek, spomin je sredstvo, s katerim država na določenem področju s pomočjo diplomacije doseže tisto, kar želi oz. čemur je njena diplomatska akcija namenjena.

c. Diplomatsko delovanje s kolektivnim spominom kot dvonivojska igra med mednarodnim (uradnim) in domačim (javnim) spominom

Tretji pristop k analizi odnosa med spominom in diplomacijo lahko izvedemo s pomočjo Putnamovega (1988, 460) dvonivojskega modela, ki poudarja, da je treba vse zunanjepolitične odločitve prenesti tudi v notranjepolitični sistem. V primeru diplomacije s spominom zadeva poteka na sledeč način: ko država signalizira specifično zgodovinsko podobo na mednarodno raven, je prejemnik takšnega signala vedno zunanja in mednarodna, ne nujno pa domača javnost. V takšnem primeru pride do možne destabilizacije izvajanja diplomatskih aktivnosti s spominom, saj lahko aktivnosti v diplomatskih odnosih

10 Hall (2015, 42) se je pri opredeljevanju in utemeljitvi koncepta čustvene diplomacije skliceval na Jervisa (1989), ki je poudarjal, da države v mednarodnih odnosih skušajo signalizirati (*signalling*) prijateljsko podobo, pri tem pa poudaril, da države veliko tvegajo, če na mednarodni ravni skušajo signalizirati določeno zgodovinsko podobo, saj ta lahko vpliva na način in odnos, ki ga imajo druge države do nje na mednarodni ravni.

11 Vlogo jeze v ruski zunanji politiki je analizirala Regina Heller (2018), pri identifikaciji omenjenega čustva pa si je pomagala s primerjalno kvalitativno analizo vsebine prek orodja MAXQDA. Gre za vodilno programsko opremo za kvalitativno raziskovanje in raziskave mešanih metod (*mixed methods*), ki omogoča raziskovanje podatkov, besedil in multimedijev (fotografije, zvočni posnetki).

12 Hall uporabo čustev v mednarodnih odnosih razume kot rezultat racionalne logike posledičnosti (*consequentialism*) in primernosti (*appropriateness*), učinek čustev pa analizira skozi prizmo končnega rezultata.

prečijo dejavnosti in percepcije na notranjepolitičnem prizorišču. Zadeva gre lahko celo tako daleč, da je diplomatsko ustvarjena podoba države v diplomatskih odnosih celo v nasprotju z nacionalnim (oz. notranjepolitičnim) razumevanjem. Takšni nevarnosti se lahko ognemo na način, da pokažemo, da predstavniki držav pri uporabi kolektivnega spomina na mednarodni ravni vedno uravnotežujejo med prevladujočim javnim spominom države (t. i. notranji spomin) in percepcijo drugih diplomatskih akterjev (t. i. zunanji spomin). Kaj to pomeni za operacionalizacijo spomina v diplomatskem občevarju? Dve zadevi: prvič, (re)konstrukcija spomina s strani političnih akterjev je omejena z enako željo drugega političnega akterja (Schudson, 2011, 290), bodisi v notranjepolitični javnosti bodisi v diplomatskih odnosih; in drugič: želja po ponovnem pisanju preteklosti, s ciljem legitimacije sedanosti na nacionalni in mednarodni ravni, akterje v diplomaciji sili v sprejemanje uradnega spomina za doseganje strateških ciljev, njihov uspeh pri ustvarjanju prepričljivega nacionalnega narativa pa terja privolitev t. i. ostalih¹³ (Schudson, 2011, 287). Če tega ni, pride do trka konceptov, neuspešnosti udejanjanja diplomacije s spominom, predvsem pa do neuspešnosti oz. kolizije med različnimi diplomatskimi praksami nasploh. Našteto potrjuje, da gre pri diplomaciji s spominom za dvonivojsko igro, saj diplomatsko delovanje s kolektivnim spominom upošteva tako mednarodno kot domačo javnost, uporaba kolektivnega spomina na mednarodni ravni pa ni vedno nujno v skladu s takšno različico, kot je zaželeno doma. Kar pomeni, da mora diplomatsko delovanje (države) s spominom upoštevati najprej uravnoteževanje (usklajevanje) domačih in mednarodnih okvirov ter silnic, sočasno pa tudi izgrajevanje metodološkega aparata, ki omogoča ponotranjenje diplomacije s spominom z diplomatskih odnosov v notranjo politiko in obratno. Seveda to terja ne samo usposobljeno diplomacijo, ampak tudi uskladitev percepcij o temeljnih nalogah in vidikih diplomacije. Pri tem imajo pomembno vlogo tudi t. i. interpreti tega, kaj spomin je (prim. Maček, 2018; Žigon, 2017), saj je brez njih nemogoče sploh ustvariti koherenten okvir za razmišljanje in delovanje v diplomaciji s spominom.

RAZPRAVA: OMEJITVE KONCEPTUALNEGA OKVIRA DIPLOMACIJE S SPOMINOM

Konceptualni model diplomacije s spominom ponudi zadosten okvir za pojasnjevanje izvajanja diplomacije (Bachleitner, 2018, 7–16). Model v prvi vrsti predlaga, da je kolektivni spomin učinkovito orodje (*tool*)¹⁴ v boju za politično moč tako na mednarodni kot na nacionalni ravni, hkrati pa ima pojasnjevalno vrednost pri odgovoru na vprašanje, kako politični akterji uporabljajo kolektivni spomin v diplomatskih odnosih. Model ponuja okvir za

vključevanje kompleksnih interakcij med uradnim in javnim spominom držav na način, da ponudi povezavo med uradnim spominom, ki ga država prenaša diplomatske odnose, in prevladujočim nacionalnim javnim narativom, ki v tej državi obstaja. Konceptualizacija diplomacije s spominom tako ostaja vmesni koncept, ki ga lahko umestimo tudi v diplomatske študije. Njena prvenstvena značilnost je predvsem v tem, da se vzpostavlja med materialnim in nematerialnim, s čimer omogoča tudi njegovo vsestransko rabo in tudi zlorabo (*utendi et abutendi*). Ker se nahaja na polju materialnega in nematerialnega, je dovzetna tudi za številne ideološke vplive, ne samo države in politične, ampak tudi družbene in celo individualne (t. i. diplomatski *policy entrepreneur*).

Iz navedenega izhaja, da v diplomaciji s spominom razumevanje kolektivnega spomina ni umeščeno zgolj v državni kontekst, temveč se vzporedno oblikuje na več ravneh. Najbolj izpostavljena je diplomacija s spominom na mednarodni ravni (v diplomatskih odnosih), iz katerih se nato po načelu povratne zanke prelije na domačo raven, kjer se uskladi z domačo spominsko krajino (*domestic memory landscape*), nato pa se ponovno prelije v diplomatske odnose. Ta tok se neprestano ponavlja, zato lahko utemeljimo, da se diplomacija s spominom oblikuje vzporedno po načelu *ex ante* in *ex post*. *Ex ante* se oblikuje pred začetkom umeščanja oz. upravljanja diplomatske aktivnosti, znotraj *ex post* sistema pa se potem preoblikuje. V tem kontekstu sami širimo razumevanje pomena države v diplomaciji s spominom. Ta namreč ni, kot predpostavlja tudi Bachleitnerjeva (2018), 'le' akter (*actor*), ampak ima vse lastnosti agenta (*agency*), saj ima njen nosilec (in izvajalec) aktivno vlogo v procesu konstituiranja diplomacije s spominom, prav tako pa ima znotraj svoje dejavnosti vsa opolnomočenja, celo možnost in sposobnost ustvarjanja radikalnih sprememb. V diplomaciji s spominom.

Prikazana utemeljitev obstoja modela diplomacije s spominom seveda ne pomeni, da je ta sistem popoln ter tudi jasno konceptualiziran. Prej obratno. Ostaja še veliko nedodelanih področij, ki jih je treba raziskati, da bi diplomacijo s spominom lahko smelo in koherentno konceptualizirali in operacionalizirali. Ena večjih pomanjkljivosti diplomacije s spominom je gotovo raven analize. Diplomacija se namreč skladno z *Dunajsko konvencijo o diplomatskih odnosih* vrši na ravni držav (člen 2). Diplomacija s spominom pa se nenujno oblikuje na državni ravni. Večinoma se dejansko sploh ne, ampak se oblikuje na družbeni ravni oz. ravni družbenih skupnosti (Deutsch, 1970). Pri tem seveda ni problem le raven analize, ampak tudi dejstvo, da ne obstaja enotna/ena družbena skupnost, ampak so te fragmentirane. Diplomacija s spominom tako lahko predpostavi le, da bo »njen spomin« tisti spomin, ki je prevladujoč. Posledično je diplomacija s spominom *per definitionem* izključujoča.

13 Ti so: struktura razpoložljivih različic preteklosti, struktura individualnih izbir in posamezniki ter skupine, ki so se pripravljeni spustiti v konflikt zaradi preteklosti.

14 Bachleitner (2018) o kolektivnem spominu govori kot o orodju.

Poleg te zamejitve in omejenosti koncepta diplomacije s spominom je težava predstavljenega modela tudi v tem, da spomin še vedno razume predvsem instrumentalno, kar pomeni, da preteklosti ne obravnava same po sebi, ampak jo določa kot ustvarjeno in poustvarjeno za potrebe sedanjosti. Tak pristop pa koncept kolektivnega spomina umesti v sedanjost in nanj gleda z vidika »kako mi vidimo preteklost«.

Končno, Schwartz (2011, 243–247) in Confino (1997, 1393–1395) konceptu diplomacije s spominom očitata še nekaj metodoloških nedoslednosti, mdr.:

- a. *da je zastavljen okvir preučevanja diplomacije s spominom preozek, saj spomin razume predvsem dihotomijo med tistimi, ki se osredotočajo na ustvarjanje in poustvarjanje spomina za sedanjost, in tistimi, ki se osredotočajo na to, kako zgodovina oblikuje identiteto in po tej poti determinira dejanja v sedanjosti;*
- b. *da se koncept diplomacije s spominom zares sploh ne ukvarja s kolektivnim spominom samim po sebi, ampak se usmerja v iskanje vzorčnoposledične zveze ter odvisnostjo in neodvisnostjo spremenljivk v obnašanju v diplomaciji, kar je nerealno in metodološko sporno (če ne celo nevzdržno);*
- c. *da je težava pri vzročnoposledični zvezi v konceptu diplomacije s spominom zvezi še v tem, da sama vzročnoposledična zveza sama po sebi ne more obstajati, saj imamo lahko celo obratnosorazmerne učinke, ki kažejo, kako »različni spomini ohranjajo enako sedanjost in enak spomin ohranja različne sedanjosti«.*

Na te očitke delno odgovori že Bachleitnerjeva (2018, 5–8), ki potrdi, da imajo svojo logiko, a zdržijo le, če širimo razumevanje diplomacije s spominom na vse družbene akterje. Ker pa je diplomacija (kot smo tudi že mi omenili) razumljena predvsem državocentrično, naštetih očitki po njenem ne zdržijo. Sama poudarja tudi, da če bi kritiki diplomacije s spominom koncept države bolj upoštevali, bi lažje pojasnili, kako lahko enaka sedanjost (temelječa na kolektivnem spominu) pripelje do različnih načinov diplomatskega udejstvovanja in sporočanja na mednarodni ravni.¹⁵

ZAKLJUČEK

Namen članka je bilo ugotoviti, če (in če da, kako) kolektivni spomin vpliva na diplomatsko udejstvovanje. Analiza je pokazala, da ima kolektivni spomin vpliv na izvajanje diplomacije, a se pojavlja v različnih oblikah, stanjih in tudi odnosih, zato ga je skorajda nemogoče

konceptualizirati. Tisto, o čemer se lahko strinjamo, je, da je diplomatsko udejstvovanje, ki upošteva kolektivni spomin, drugačno od tistega, ki kolektivnega spomina ne upošteva. To utemeljujemo s tem, da država v primeru travmatične preteklosti v diplomacijo s spominom projicira svoje specifične zgodovinske podobe. Te lahko vplivajo na odnose med državami, prav tako pa so države s specifičnimi podobami v diplomaciji s spominom pripravljene sprejeti višje stroške, ki morebiti nastanejo v diplomatskem občevanju zaradi njihove projekcije določenih travm v diplomatske odnose.

Pri tem velja opozoriti, da ima izvajanje diplomacije s spominom še dve metodološki težavi. Prva je, da ni jasno, če (in v kakšni meri) diplomat, tj. tisti, ki izvaja diplomatsko udejstvovanje, določen kolektivni spomin ponotranji ter če se (in v kakšni meri) zaveda, kako kolektivni spomin določa njegovo diplomatsko udejstvovanje. Drugi metodološki izziv pa je vprašanje, koliko lahko kolektivni spomin vpliva na formacijo zunanjepolitičnih dokumentov države ter na določanje prioritet države, ter ciljev in sredstev njene zunanje politike.

Seveda je omejenost raziskovanja diplomacije s spominom tudi v tem, da gre pri delovanju diplomacije za igro na dveh ravneh (mednarodni in nacionalni), kjer se od določenega akterja pričakuje, da bo notranje spremenljivke odražal na mednarodno raven, sočasno pa zunanje na notranjo raven. Kaj to pomeni za kolektivni spomin? Predvsem to, da je vseskozi pod pritiskom spreminjanja, prilagajanja in umeščanja v širše dogajanje tako v notranji politiki kot v mednarodnih odnosih.

Prikazani izzivi in omejitve potrjujejo, da raziskovalce diplomacije s spominom čaka še veliko raziskovanja, predvsem znotraj modeliranja sistema diplomatskega udejstvovanja, ki bo upošteval interpretativno naravo kolektivnega spomina ter njegov neprestani prehod med individualnim in kolektivnim. Povratna zanka tovrstne analize je ta, da diplomatske študije zaradi narave raziskovanja ostajajo na ravni razumevanja kolektivnega spomina kot nacionalnega narativa, zaradi česar prisotnost individualnih spominov ni enota analize. V prihodnosti se bo moralo raziskovanje spomina v diplomatskih študijah usmeriti tudi v vlogo diplomata kot tistega akterja in agenta, brez katerega je izvajanje diplomacije v vsej njeni obsežnosti, nemogoče. Posledično bomo morali v tem okviru raziskovanja veliko večjo mero natančnosti nameniti tudi spominom (*memoarom*) diplomatov, ki jih sedaj razumemo predvsem kot metodološko podporno gradivo, v prihodnosti pa bi lahko, če bi želeli okrepiti vidik diplomacije s spominom, postali osrednje gradivo preučevanja delovanja znotraj diplomatskih študij.

¹⁵ Četudi se lahko z odgovorom Bachleitnerjeve strinjamo, pa moramo na tej točki opozoriti na metodološki *faux pas* oz. omejitve, ki jih ima njen model. Sama je namreč svoj model gradila na primeru dvostranskih odnosov med Nemčijo in Izraelom ter Avstrijo in pri tem pa zanemarila dejstvo, da ni nujno, da države v dvostranske odnose vstopajo v skladu z uradnim spominom, ki obstaja v mednarodni skupnosti. Če je to morda veljalo predvsem za čas po drugi svetovni vojni, pa je po koncu hladne vojne prišlo do novih konfliktov, ki so močno otežili vzpostavitev objektivnega krivca in žrtve.

DIPLOMACY WITH (COLLECTIVE) MEMORY: HOW THE PAST INFLUENCES THE DIPLOMATIC INTERCOURSE?

Faris KOČAN

University of Ljubljana, Faculty of Social Sciences, Centre of International Relations, Kardeljeva pl. 5, 1000 Ljubljana, Slovenia
e-mail: faris.kocan@fdv.uni-lj.si

Boštjan UDOVIČ

University of Ljubljana, Faculty of Social Sciences, Centre of International Relations, Kardeljeva pl. 5, 1000 Ljubljana, Slovenia
e-mail: bostjan.udovic@fdv.uni-lj.si

SUMMARY

The article focuses on the role of (collective) memory in implementing a country's diplomacy. The basic idea of the article is to frame the discussion on the importance of memory as a category par excellence that has been neglected so far in diplomatic studies. In addition to determining the direction and possibilities for further theoretical conceptualization of placing memory in diplomatic studies, the article also implicitly suggests that diplomats' memoirs can be an extremely important methodological contribution to the placement of memories in the diplomatic studies' system. Finally, the article does not give definitive answers to the question whether memory is an important or an irrelevant category in diplomatic activities and their analysis. It does, however, provide guidelines that diplomatic relations' scholars should consider when developing various fields within diplomatic studies.

Keywords: memory, diplomatic memoirs, theory of memory, diplomatic intercourse

VIRI IN LITERATURA

- Aguilar, P. & C. Humlebaek (2002):** Collective Memory and National Identity in the Spanish Democracy. *History and Memory*, 14, 1, 121–164.
- Arbeiter, J. & B. Udovič (2017):** Does the Mediterranean Exist in States' Diplomatic Rituals?: a Comparison of Mediterranean States' *préséance*. *International Journal of Euro-Mediterranean studies*, 10, 2, 79–106.
- Assmann, A. (1999):** Formen und Wandlungen des kulturellen Gedächtnisses. München, C.H. Beck.
- Assmann, A. (2001):** Vier Formen von Gedächtnis. Von individuellen zu kulturellen Konstruktionen der Vergangenheit. *Wirtschaft und Wissenschaft*, 9, 4, 34–45.
- Assmann, A. (2011):** Cultural Memory and Western Civilization: Functions, Media, Archives. Cambridge, Cambridge University Press.
- Assmann, J. (2000):** Religion un kulturelles Gedächtnis: Zehn Studien. München, C. H., Beck.
- Assmann, J. (2007):** Das kulturelle Gedächtnis: Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen. München, C. H. Beck.
- Bachleitner, K. (2018):** Diplomacy with memory: West German and Austrian relations with Israel. PhD Thesis. Oxford: University of Oxford.
- Barkan, E. (2001):** The Guilt of Nations: Restitution and Negotiating Historical Injustices. Baltimore, Johns Hopkins University Press.
- Batič, M. (2018):** „Zones More Related to Immortal Splendor of Glory“: Italian War Memorials and Commemorative Practices in Venezia Giulia (1918–1922). *Acta Histriae*, 26, 4, 1063–1086.
- Bell, D. (2010):** Memory, Trauma, and World Politics. Reflections on the Relationship between Past and Present. London, Palgrave Macmillan.
- Berger, T. U. (1998):** Cultures of Antimilitarism: National Security in Germany and Japan. Baltimore/London, Johns Hopkins University Press.
- Berger, T. U. (2002):** The Power of Memory and Memories of Power: The Cultural Parameters of German Foreign Policy-making since 1945. V: Müller, J.-W. (ur.): *Memory and Power in Post-war Europe: Studies in the Presence of the Past*. Cambridge, Cambridge University Press, 76–99.
- Bodnar, J. (1992):** Remaking America: Public Memory, Commemoration, and Patriotism in the Twentieth Century. Princeton, Princeton University Press.
- Bojinović Fenko, A. (2010):** Premoščanje ločnice med proučevanjem mednarodnih odnosov in zunanje politike: primer mednarodnega regionalizma. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- Brglez, M. (2008):** Filozofija družbenih ved v znanosti o mednarodnih odnosih: od kritike političnega realizma h kritičnemu ontološkemu realizmu. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede.
- Brglez, M. (2011):** K slovenskim diplomatskim študijam. *Teorija in praksa*, 48, 3, 545–561.
- Carlsnaes, W. (2013):** Foreign Policy. V: Carlsnaes, V. W., Risse, T. & B. A. Simmons (ur.): *Handbook of International Relations*. London, SAGE, 298–325.
- Cohen, B. C. & S. A. Harris (1975):** Foreign Policy. V: Greenstein, F. I. & N. Polsby (ur.): *Handbook of Political Science*, Vol. 6: Policies and Policy-making. Reading, Addison-Wesley, 381–438.
- Confino, A. (1997):** Collective Memory and Cultural History: Problems of Method. *The American Historical Review*, 102, 5, 1386–1403.
- Darovec, D. (2017a):** Faciamus vindictam: maščevalni umor in oprostilna sodba v Landarju leta 1401 med obredom maščevanja ter akuzatornim in inkvizitornim sodnim procesom. *Acta Histriae*, 25, 3, 653–700.
- Darovec, D. (2017b):** Blood Feud as Gift Exchange: the Ritual of Humiliation in the Customary System of Conflict Resolution. *Acta Histriae*, 25, 1, 57–96.
- Darovec, D. (2018a):** Vendetta in Koper 1686. Koper, Annales Press.
- Darovec, D. (2018b):** Fajda med običajem in sodnim procesom: primer krvnega maščevanja v Kopru leta 1686. *Annales, Series Historia et Sociologia*, 28, 3, 451–476.
- Deutsch, K. W. (1970):** Politics and Government. How People Decide their Fate. Boston, Houghton Mifflin.
- Dunajska konvencija o diplomatskih odnosih (Vienna Convention on Diplomatic Relations) (1961/1964).** https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf (zadnji pristop: 1. 10. 2020).
- Edkins, J. (2003):** Trauma and the Memory of Politics. Cambridge, Cambridge University Press.
- Elster, J. (2004):** Closing the Books: Transitional Justice in Historical Perspective. Cambridge, Cambridge University Press.
- Fierke, K. M. (2014):** Who is my Neighbour? Memories of the Holocaust/*al Nakba* and a Global Ethic of Care. *European Journal of International Relations*, 20, 3, 787–809.
- Foong Khong, Y. (1992):** Analogies at War: Korea, Munich, Dien Bien Phu, and the Vietnam Decision of 1965. New Jersey, Princeton University Press.
- Foucault, M. (2011):** Film in Popular Memory: An Interview with Michel Foucault. V: Olick, J. K., Vinitzky-Seroussi, V. & D. Levy (ur.): *The Collective Memory*. New York, Oxford University Press, 252–253.
- Gillis, J. R. (1994):** Commemorations: The Politics of National Identity. Princeton, Princeton University Press.
- Golob, T. (2015):** Konstrukcije identitet v luči emergentnosti družbene strukture in posameznikovega zamišljanja družbenosti. *Annales, Series Historia et Sociologia*, 25, 2, 295–304.

- Halbwachs, M. (1950):** *La mémoire collective*. Paris, Presses universitaires de France.
- Halbwachs, M. (1992):** *On Collective Memory*. Chicago, The University of Chicago Press.
- Hall, T. H. (2015):** *Emotional Diplomacy: Official Emotion on the International Stage*. Ithaca/New York/London, Cornell University Press.
- He, Y. (2009).** *The Search for Reconciliation. Sino-Japanese and German-Polish Relations since World War II*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Heller, R. (2018):** *More Rigor to Emotions! A Comparative, Qualitative Content Analysis of Anger in Russian Foreign Policy*. V: Clement, M. & E. Sangar (ur.): *Researching Emotions in International Relations*. Basingstoke, Palgrave Macmillan, 75–108.
- Hobsbawn, E. J. & T. Ranger. (1983):** *The Invention of Tradition*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Ilc Klun, M. (2019):** The Importance of Individual Memories of Slovenian Emigrants when Interpreting Slovenian Emigration Processes. *Ars & Humanitas*, 13, 1, 174–190.
- Jervis, R. (1989):** *The Logic of Images in International Relations*. New York, Columbia University Press.
- Jurić Pahor, M. (2014):** Prehajati meje: vpogledi v nastanek in razvoj kulture dialoga in miru v prostoru Alpe-Jadran. *Annales, Series Historia et Sociologia*, 24, 1, 171–186.
- Jurić Pahor, M. (2015):** Od starih k novim imaginarijem pripadanja: nacionalna in etnična identiteta onkraj binarnih o/pozicij. *Annales, Series Historia et Sociologia*, 25, 1, 183–196.
- Jurić Pahor, M. (2018):** Transkulturnost in kulturna hibridnost v kontekstu migracij: primer mesta Trst. *Annales, Series Historia et Sociologia*, 28, 1, 51–64.
- Kaiser, S. (2002):** *Escraches: Demonstrations, Communication and Political Memory in Post-Dictatorial Argentina*. *Latin American Perspectives*, 21, 2, 499–516.
- Katzenstein, P. J. (1996):** *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*. New York, Columbia University Press.
- Klabjan, B. (2012):** „Partizanska pokrajina“: partizanski spomeniki in komemoriranje partizanov na Tržaškem. *Acta Histriae*, 20, 4, 669–692.
- Klabjan, B. (2015):** Nacionalizacija kulturne krajine severnega Jadrana na začetku 20. stoletja: primer Verdijevega spomenika v Trstu. *Acta Histriae*, 23, 1, 113–130.
- Lampe, U. (2016):** Obeležji v spomin deportiranim iz Julijske krajine po drugi svetovni vojni v goriškem Parku spomina. *Annales, Series Historia et Sociologia*, 26, 4, 767–778.
- Lampe, U. (2019):** Zaščita civilnih oseb v času vojne med preteklostjo, sedanjostjo in prihodnostjo. *Annales, Series Historia et Sociologia*, 29, 4, 625–644.
- Langenbacher, E. & Y. Shain. (2010):** *Power and the Past: Collective Memory and International Relations*. Washington, Georgetown University Press.
- Langenbacher, E. (2010):** *Collective Memory as a Factor in Political Culture and International Relations*. V: Langenbacher, E. & Y. Shain (ur.): *Power and the Past: Collective Memory and International Relations*. Washington, Georgetown University Press, 106–134.
- Levi, P. (1989):** *The Mirror Maker: Stories and Essays*. New York, Schocken.
- Lind, J. (2008):** *Sorry States: Apologies in International Politics*. Ithaca, N.Y., Cornell University Press.
- Lughofer, J. G. (2019):** *Slowenien als transkultureller Zwischenraum und antinationalistische Idee im Werk von Paula von Preradović*. *Acta Neophilologica*, 52, 1–2, 167–182.
- Maček, A. (2018):** *Literaturübersetzer als Dolmetscher, Moderatoren oder sogar Autoren*. *Acta Neophilologica*, 51, 1–2, 117–125.
- Mahnich, K. (2019):** *Spomin: med individualnim in kolektivnim, med tradicijo in zgodovino*. *Ars & Humanitas*, 13, 1, 7–18.
- Maier, C. (2007):** *A Flawed Prophecy? Zehor, the Memory Book, and the Holocaust*. *Jewish Quarterly Review*, 97, 4, 508–520.
- Margalit, A. (2002):** *The Ethics of Memory*. Cambridge/London, Harvard University Press.
- May, E. R. (1975):** „Lessons“ of the Past: the Use and Misuse of History in American Foreign Policy. London/New York, Oxford University Press.
- Milharčič Hladnik, M. (2015):** *Kultura mešanosti v nacionalnem in migracijskem kontekstu*. *Annales, Series Historia et Sociologia*, 25, 1, 171–182.
- Montesquieu, C. (1748):** *The Spirit of Law*. Dostopno na: <https://oll.libertyfund.org/titles/montesquieu-complete-works-vol-1-the-spirit-of-laws> (zadnji pristop: 11. 3. 2020).
- Morgenthau, H. (1973):** *Politics among Nations. The Struggle for Power and Peace*. New York, Knopf.
- Müller, J. W. (2002):** *Memory and Power in Post-War Europe: Studies in the Presence of the Past*. Cambridge/New York, Cambridge University Press.
- Nora, P. (1998):** *Realms of Memory: Rethinking the French past*. Chicago, University of Chicago Press.
- Olick, J. K. (1999):** *Collective Memory: The Two Cultures*. *Sociological Theory*, 17, 3, 333–348.
- Olick, J. K. (2003):** *The Guilt of Nations? Ethics & International Affairs*, 17, 2, 109–117.
- Olick, J. K., Vinitzky-Seroussi, V. & D. Levy (2011):** *The Collective Memory Reader*. New York, Oxford University Press.
- Petek, P. & P. Roter (2019):** *La fille mal gardée: film med umetniško svobodo in selektivnim spominom*. *Ars & Humanitas*, 13, 1, 191–204.
- Putnam, R. D. (1988):** *Diplomacy and Domestic Politics: the Logic of Two-level Games*. *International Organization*, 42, 3, 427–460.

Rubenstein, E. (1992): *After the Holocaust: The Long Road to Freedom*. Hamden, Conn, Archoon Books.

Schudson, M. (2011): *The Past in the Present versus the Present in the Past*. V: Olick, J. K., Vinitzky-Seroussi, V. & D. Levy (ur.): *The Collective Memory Reader*. New York, Oxford University Press, 287–290.

Schwartz, B. (2011): *Abramham Lincoln and the Forge of American Memory*. V: Olick, J. K., Vinitzky-Seroussi, V. & D. Levy (ur.): *The Collective Memory Reader*. New York, Oxford University Press, 242–247.

Smith, A. (1952): *Istraživanje prirode i uzroka bogatstva naroda*. Zagreb, Kultura.

Soltes, O. Z. (2010): *Memory, Tradition, and Revival: Who, Then, Speaks for the Jews?* V: Langenbacher, E. & Y. Shain (ur.): *Power and the Past: Collective Memory and International Relations*. Washington, Georgetown University Press, 121–146.

Spiegel (2007): *NDR feuert Eva Herman*. Dostopno na: <http://www.spiegel.de/kultur/gesellschaft/aussagen-zur-nazi-zeit-ndr-feuert-eva-herman-a-504684.html> (zadnji pristop: 11. 2. 2020).

Svetličič, M. (2002): *Nacionalni interes – ovi-
ra ali spodbuda razvoju. Teorija in praksa*, 39, 4, 523–547.

Širok, K. (2010): *Spomin in pozaba na obmejnem območju: predstave o goriški preteklosti*. *Acta Histriae*, 18, 1/2, 337–358.

Širok, K. (2012): *Kolektivni spomin, pričevalec in zgodovina: diskurzivne konstrukcije preteklosti*. *Acta Histriae*, 20, 1/2, 137–150.

Šuligoj, M. (2016): *Memories of War and Warfare Tourism in Croatia*. *Annales, Series Historia et Sociologia*, 26, 2, 259–270.

Udovič, B. (2020): *Memoirism Hype: Why do Slovenian Diplomats Write Memoirs?* *Acta Neophilologica*, 53, 1–2, 153–166.

Warburg, A. (1999): *The Renewal of Pagan Antiquity*. Los Angeles, Getty Publications.

Wittlinger, R. (2008): *The Merkel Government's Politics of the Past*. *German Politics and Society*, 26, 4, 9–27.

Žigon, T. (2017): *Übersetzung oder Adaption: Fallbeispiel Jakob Alešovec (1842–1901)*. *Acta Neophilologica*, 50, 1–2, 153–171.